

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

”Hurra för hen!”

Gymnasieelevers varierande inställningar
till pronomenet *hen*

Anna Reinhold

Interdisciplinärt examensarbete inom lärarutbildningen, 15 hp
Svenska språket, LSV 410
Ht 2014
Handledare: Barbro Wallgren Hemlin

Sammandrag

I denna uppsats redovisas resultatet av en enkätstudie genomförd med 150 gymnasieelever. Undersökningen har syftat till att ta reda på hur elever ställer sig till att använda pronomenet *hen* med olika funktioner i skriftspråk samt vilka attityder de har till *hen*. Uppsatsen är interdisciplinär, dvs. inkluderar både ett språkvetenskapligt och ett didaktiskt perspektiv. Av denna anledning har syftet också varit att sätta *hen* i relation till svenskundervisningen och skolans värdegrundsarbete.

Undersökningen visar att närmare 1/3 av eleverna kan tänka sig att använda *hen* med indefinit och generisk syftning. Mellan 1/4 och 1/3 av eleverna är också villiga att använda *hen* för att anonymisera eller då könet på referenten är okänt. Vidare syns viss acceptans för att använda *hen* om personer med könsöverskridande identitet, om personen i fråga själv ger uttryck för en sådan önskan. Att däremot pronominalisera en person med *hen* mot personens vilja tar en stor majoritet av eleverna avstånd från.

Vidare framkommer att eleverna ofta ser på *hen* ur antingen ett språkligt eller ett mer ideologiskt perspektiv. Elevernas attityder till pronomenet tycks främst böttna i tankar kring könsnormer och könsidentitet. Av denna anledning kan det vara av värde att arbeta normkritiskt med *hen* i skolan. På detta sätt kan könsnormer belysas och problematiseras i enlighet med skolans värdegrundsarbete och svenskämnets innehåll.

Nyckelord: *hen*, könsneutrala pronomen, språkattityder, normkritik

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar	3
2. Bakgrund	4
2.1. Att skilja på <i>hen</i> och <i>hen</i>	4
2.2. En språklig bakgrund till <i>hen</i>	5
2.3. Språkliga funktioner hos <i>hen</i>	6
2.4. Den könspolitiska aspekten av <i>hen</i>	6
2.5. <i>Hen</i> ur ett skolperspektiv	7
3. Teoretisk ram	9
3.1. Språkattityder	9
3.2. Kön, genus och språklig sexism	10
3.3. Språkplanering	11
4. Forskningsöversikt	13
5. Material och metod	15
5.1. Enkätens utformning	15
5.2. Respondenterna och insamlandet av material	17
6. Resultat	18
6.1. <i>Hens</i> olika funktioner	18
6.1.1. Okänt kön	19
6.1.2. Anonymiserande <i>hen</i>	20
6.1.3. Könsöverskridande <i>hen</i>	20
6.1.4. Indefinit <i>hen</i>	22
6.1.5. Generiskt <i>hen</i>	22
6.1.6. Resultat variabeln kön	23
6.2. <i>Hen</i> -användandet i och utanför skolan	24
6.3. Behovet av <i>hen</i> i svenska språket	25
6.3.1. Argument av språklig karaktär	26
6.3.2. Argument av ideologisk karaktär	27
6.3.3. Argument i gränslandet	28
7. Sammanfattande diskussion	29

7.1. Didaktiska reflektioner.....	31
Litteraturlförteckning.....	34
Bilagor.....	38

Tabellförteckning

Tabell 1. Respondenternas val av svarsalternativ, fråga 1–10.....	18
Tabell 2. Svansfrekvenser för exempel där <i>hen</i> fungerar som <i>okänt kön</i>	19
Tabell 3. Svansfrekvenser för exempel med <i>anonymiserande hen</i>	20
Tabell 4. Svansfrekvenser för exempel med <i>könsöverskridande hen</i>	21
Tabell 5. Svansfrekvenser för exempel med <i>meta-hen</i>	21
Tabell 6. Svansfrekvenser för exempel med <i>indefinit hen</i>	22
Tabell 7. Svansfrekvenser för exempel med <i>generiskt hen</i>	23
Tabell 8. Svansfrekvenser för variabeln kön.....	23
Tabell 9. Användandet av <i>hen</i> i och utanför skolan	24
Tabell 10. Huruvida <i>hen</i> behövs i svenska språket.....	25
Tabell 11. Argument för att <i>hen</i> behövs i svenska språket.....	26
Tabell 12. Argument mot att <i>hen</i> behövs i svenska språket	26

1. Inledning

Jämställdhet är ett ledord i dagens Sverige, och vi svenskar är sällan sena att framhålla hur långt vi har kommit och hur duktiga vi är. Men på många områden gynnas fortfarande mannen medan kvinnan missgynnas. Denna ojämlikhet syns bl.a. i språket, som inte sällan cementerar föråldrade föreställningar om vad det innebär att vara kvinna respektive man. Riksdagen har därför fastslagit att det är viktigt att motverka ”språkbruk som konserverar könsroller och osynliggör kvinnor i exempelvis [...] det språk som används i [...] skolor” (Regeringens prop. 2005/06:2). Karin Milles menar att just språket ofta sätter käppar i hjulet för jämställdheten, och att vi för att lyckas med jämställdhetsarbetet måste använda oss av ett inkluderande språk som talar om och riktar sig till alla oavsett kön (2008:12).

De senaste årens kanske mest omdiskuterade förslag på hur språket kan göras mer könsneutralt har rört pronomenet *hen*. *Hen* är dock inget nytt påhitt; det finns belägg för att ordet användes i tal redan under 1950-talet (Milles 2013:108). Skriftspråksdebuten kan troligtvis hänföras till Uppsala Nya Tidning, där den språkintresserade insändarskribenten Rolf Dunås redan 1966 drömde om att skapa ”det tvåkönade ordet ’hen’”. Sporadiskt har *hen* också omtalats i diverse språkspalter och använts av universitetsstudenter. I början av 2000-talet började *hen* etableras i hbtq-kretsar¹, i vilka det används för att lättare referera till personer med blandat könsuttryck. *Hen* har även använts inom feministiska kretsar i syfte att påvisa det ojämna maktförhållandet mellan kvinnor och män (Milles 2013:108).

Under 2011 inleddes en medial debatt om pronomenet *hen* (ibid.). Debatten underblåstes ytterligare året därpå när Olika förlag gav ut Jesper Lundqvists och Bettina Johanssons barnbok *Kivi och monsterhund* (2012), i vilken *hen* används. I samband med boksläppet publicerades också en debattartikel där Milles tillsammans

---

¹ *Hbtq*: homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera identiteter och uttryck.

med förlagets redaktörer Karin Salmson och Marie Tomic (2012) föreslog ett allmänt införande av *hen* i svenskan. Och så var den livliga *hen*-debatten igång.

Argumenten i *hen*-debatten har varit av såväl språkligt som mer ideologiskt slag. Medan vissa har lyft fram det praktiska med att uttrycka sig könsneutralt med *hen*, har andra sett det som ett löjligt språkpolisiärt övergrepp. Och när förespråkarna har talat om fördelarna för den som inte vill benämna sig själv eller andra som *hon* eller *han*, har skeptikerna oroat sig för att skillnader mellan kvinnor och män ska suddas ut och att barn ska bli förvirrade i sin könsidentitet. Många har också provat att använda pronomenet *hen*; det har dykt upp i allt från politiska debatter och fackförbundsstadgar till tidningsartiklar och reklamfilmer. Flera offentliga personer har även intervjuats i frågan. Nuvarande jämställdhetsminister Åsa Regnér och tidigare jämställdhetsminister Nyamko Sabuni har båda uttalat sig positivt om *hen* (Rehn 2014; Olsson 2012), medan Ebba Witt-Brattström och Horace Engdahl är skeptiska (Sahl Johansson 2014; Cederskog 2012).

Under 2014 fick *hen*-debatten ytterligare ett uppsving i och med att det meddelades att ordet kommer att finnas med i 2015 års upplaga av Svenska Akademiens ordlista (SAOL). Detta är förstås väldigt intressant, då pronomen brukar ses som en stängd ordklass som inte tillförs nya ord. Mycket tyder dock på att *hen* är på god väg att göra *hon*, *han*, *den* och *det* sällskap i tredje person singular. Att *hen* kommer att finnas med i SAOL kan ses som en indikation på att det håller på att etableras i svenskan. Åtminstone tror ordlistans huvudredaktör Sven-Göran Malmgren att *hen* är här för att stanna, då det är ett ord som är i bruk och som utan tvekan fyller en funktion (P3 Nyheter 2014).

Användandet av pronomenet *hen* skiljer sig dock mellan olika kontexter. Per Ledin och Benjamin Lyngfelt (2013:142) har i en korpusundersökning visat att bl.a. feministiska bloggare och vissa grupper av universitetsstudenter är flitiga användare. Några större studier av ungdomars åsikter om *hen* har dock inte gjorts. Av denna anledning vill jag, som blivande svensklärare, undersöka hur gymnasieelever ställer sig till *hen*. Att undersöka just denna grupp intresserar mig eftersom det är de som är framtidens språkbrukare. Jag tycker också att det är viktigt att sätta in *hen* i en skolkontext – inte minst med tanke på att skolan och lärarna är viktiga agenter i skapandet av språkattityder och könsnormer (Einarsson 2009:219; Ericsson 2013:24).

1.1. Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna studie är att undersöka hur gymnasieelever ställer sig till att använda pronomenet *hen* i skriftspråk. Jag avser också att diskutera vad *hen* skulle kunna innebära för undervisningen i skolan i allmänhet och i svenskundervisningen i synnerhet. Studien är interdisciplinär och inkluderar därmed både ett språkvetenskapligt och ett didaktiskt perspektiv. Undersökningen söker svar på följande frågor:

- (1) Vilka av *hens* funktioner kan gymnasieelever tänka sig att använda i skriftspråk?
- (2) Vilka attityder till *hen* har gymnasieelever?
- (3) Hur kan gymnasieskolan arbeta med *hen* utifrån värdegrunden och svenskämnets syfte och centrala innehåll?

I det som följer ges en kortare bakgrund till pronomenet *hen*, vilken inkluderar en beskrivning av hur det används, hur Språkrådets rekommendationer ser ut samt hur *hen* kan sättas i relation till gymnasieskolans styrdokument. Sedan redogörs för den teoretiska ramen för arbetet: språkattityder; kön, genus och språklig sexism samt språkplanering. Därefter följer en beskrivning av tidigare forskning om *hen*, en redogörelse för valet av material och metod samt en presentation av undersökningens resultat. Slutligen sammanfattas och diskuteras resultatet ur ett didaktiskt perspektiv.

2. Bakgrund

I detta kapitel kommer inledningsvis att ges en närmare inblick i pronomenet *hens* olika betydelser och användningsområden i svenskan. Sedan redogörs för gymnasieskolans styrdokument, som utgör en viktig grund i denna studie såväl som i lärares arbete.

2.1. Att skilja på *hen* och *hen*

SAOL kommer att ange två betydelser för *hen*. Enligt Malmgren är dessa ”den betydelse där man lämnar oklart vilket kön det är, men även betydelsen där det är något slags tredje kön” (Magnusson 2014). Två övergripande användningsområden för pronomenet kan alltså urskiljas. Dels kan *hen* användas istället för exempelvis *hon eller han, den* eller *vederbörande* då könstillhörighet är okänt eller irrelevant. Dels kan *hen* användas för att uttrycka könsöverskridande identitet och för att inte behöva kategorisera människor som kvinnor eller män. De båda användningarna kan kombineras, men behöver särskiljas eftersom de används i olika syften och ger upphov till olika rekommendationer (Språkrådet 2013).

Språkrådet (ibid.) förklarar att *hen* kan användas främst på två sätt. Något förenklat kan det första användningsområdet sägas vara språkligt. Den som använder *hen* som ett alternativt uttryck till *hon eller han* behöver inte nödvändigtvis ha någon annan avsikt än att smidigt uttrycka sig generiskt, i enlighet med Dunås (1966) önskan. *Hens* andra användningsområde kan snarare beskrivas som ideologiskt eller närmare bestämt könspolitiskt. Här är det inte främst språkliga vinster som är i fokus utan istället att alla ska kunna identifiera sig med ett pronomen. Användningsområdet rymmer också en önskan om att komma bort från det binära kategoriserandet av människor som antingen kvinnor eller män. *Hen* kan alltså användas både i syfte att skriva könsneutralt och för att uttrycka könsöverskridande identitet.

2.2. En språklig bakgrund till *hen*

När vi talar om en känd person i tredje person singular använder vi oftast pronomenet *hon* eller *han*. Vet vi att läkaren är en kvinna, kan vi t.ex. säga *Hon tar emot oss klockan tolv*. Däremot kan problem uppstå när vi vill tala om någon vars kön är okänt eller irrelevant. I meningen *Om kunden vill returnera varan måste X uppvisa kvitto* motsvaras X av alla kunder, oavsett kön. Hur hanterar vi detta?

Tidigare har pronomenet *han* använts generiskt, men eftersom mannen då får utgöra det allmänna medan kvinnan hamnar i skymundan, avråds numera från detta. Sveriges officiella språkvårdsorgan, Språkrådet (2014), ger andra rekommendationer till den som vill skriva könsneutralt. Exempelvis kan direkt tilltal, omskrivning till plural eller omskrivning med *hon eller han* användas. Andra möjligheter är uppprepning av substantivet, passivering eller annan formulering som gör pronomen onödigt. Även pronomenet *den* eller pronomenet *hen* kan användas. De sistnämnda är de enda som på allvar har lanserats som könsneutrala pronomen (Lyngfelt 2013:239). *Den* fick ökad spridning efter att det rekommenderades av Svenska språknämnden (2011:80). Språkligt fungerar *den* mestadels störningsfritt. Dock har pronomenet kritiserats för att vara objektifierande och allt för opersonligt (Lyngfelt 2013:239f.).

Det finns två mer vedertagna uppfattningar om *hens* ursprung. Enligt den ena är *hen* ett låneord från finskans *hän*, ett könsneutralt pronomen i tredje person singular. Enligt den andra är *hen* en sammanslagning av *hon*, *han* och *den*. Det humana i *hon* och *han* ska utgöras av *h-* medan det neutrala i *den* ska utgöras av *-en*, vilket gör *hen* till ett mer levande alternativ än *den* (Milles 2011:27).

Språkrådet (2013) fastslår att det går utmärkt att använda *hen* i många sammanhang, och menar dessutom att dessa blir allt fler i takt med att användandet ökar. Med *hen* behöver kön inte skrivas ut om det är okänt eller irrelevant, som i exemplet *Om kunden vill returnera varan måste hen uppvisa kvitto*. Dock kan *hen* ibland väcka irritation hos mottagaren och därmed stjäla fokus från texten. Därför rekommenderas den som vill använda *hen* att ta hänsyn till sammanhanget. Om risken för irritation bedöms som allt för stor, menar Språkrådet (2013) att det kan vara bättre att nyttja andra strategier för att uttrycka könsneutralitet.

2.3. Språkliga funktioner hos *hen*

I följande avsnitt redogörs för *hens* språkliga funktioner. Pronomenet *hen* förekommer som subjekt, objekt och genitiv och det finns inga språkliga hinder för att använda det. Subjektsformen *hen* och genitivformen *hens* är oproblematiske, men objektsformen är besvärligare. Språkrådet (2013) rekommenderar att *hen* används både som subjekts- och objektsform, men ofta syns även objektsformen *henom*.

Men hur fungerar *hen* i text? Ledin och Lyngfelt (2013:145) har studerat hur *hen* uppträder i olika texter. Av resultatet har de urskiljt tre definitiva och två icke-definita grundfunktioner hos pronomenet. De definitiva är *okänt kön*, *anonymiserande hen* och *könsöverskridande hen*. De icke-definita är *indefinit hen* och *generiskt hen*. Följande exempel visar *hens* olika funktioner.

Okänt kön: *Läsaren skrev att hen hade länkat till min artikel på sin facebook-sida.*

Anonymiserande hen: *Mitt barn vill endast ha glasstårta när hen fyller år.*

Könsöverskridande hen: *Andreas diskar efter middagen som hen lagat.*

Indefinit hen: *Om någon vill hjälpa till att baka till kalaset, kan väl hen ringa mig.*

Generiskt hen: *Beskriv författaren, t.ex. något om hens bakgrund och tidigare verk.*

I de tre förstnämnda funktionerna avser *hen* en specifik individ. Om sändaren inte vet könet på referenten, har vi att göra med typen *okänt kön*. *Anonymiserande hen* innebär att könet på en kvinna eller man är känt men ändå undertrycks. Om indelningen i kvinna och man överges, är *hens* funktion *könsöverskridande*. De icke-definita funktionerna utgörs dels av *indefinit hen*, dvs. icke unikt identifierbar syftning, dels av *generiskt hen*, där samtliga möjliga referenter i en given kategori avses (Ledin & Lyngfelt 2013:145f.).

2.4. Den könspolitiska aspekten av *hen*

I den omdiskuterade barnboken *Kivi och Monsterhund* (Lundqvist & Johansson 2012) är huvudpersonen Kivi inte könsbestämd som flicka eller pojke utan benämns istället *hen*. I förordet förklarar författarna att deras intention med *hen*-användandet

är att ”synliggöra och utmana genusfällor som gömmer sig i språket”. De skriver att *hon* och *han* bär med sig många förutfattade meningar och att de därför ser *hen* som ”ytterligare en språklig möjlighet som underlättar i en könsstereotyp vardag” (ibid.).

Inte minst denna könspolitiska aspekt av *hen* har lett till livliga och stundvis hetska diskussioner i olika medier. *Hen*-förespråkarna lyfter fram feministiska och normkritiska argument som rör den valmöjlighet som följer med *hen*, nämligen att vi med pronomenet inte måste inrätta oss i en binär könsuppdelning och därmed slipp-er att benämna oss som kvinnor eller män. På så vis skulle *hen* vara användbart både för den som vill undvika att placera andra eller själv placeras in i ett könsstereotyp fack och för den som vill uttrycka könsöverskridande identitet och ta avstånd från normen om kvinnor och män som de enda könen. Två övergripande könspolitiska aspekter av *hen* kan alltså urskiljas, även om den ena inte måste utesluta den andra.

Språkrådet (2013) menar att vi bör respektera om en person med könsöverskridande identitet vill benämnas *hen*, på samma sätt som vi bör respektera om en person vill omtalas med *hon* eller *han*. Rekommendationen bygger alltså på att någon själv ger uttryck för en sådan önskan, eftersom det annars kan ha en exkluderande effekt om någon mot sin vilja benämns *hen*. Denna rekommendation bör, enligt min mening, sättas i relation till den exkludering som omvänt kan uppstå om någon motvilligt benämns *hon* eller *han*.

Även den som använder *hen* enbart som ett praktiskt sätt att slippa ange kön när detta är okänt eller irrelevant, kan av mottagaren uppfattas som förespråkare av den könspolitiska agendan. Denna ideologiska laddning färgar således av sig på användningen av ett allmänsyftande *hen*, som ofta är tänkt att passera omärkt förbi (jfr Lyngfelt 2013:241).

2.5. *Hen* ur ett skolperspektiv

Eftersom *hen* kan ses både ur en språklig och ur en ideologisk synvinkel, finner jag det relevant att sätta pronomenet i relation till såväl undervisningen i svenskämnet som skolans värdegrundsarbete. Nedan redogörs för gymnasieskolans värdegrund samt svenskämnets syfte och centrala innehåll, som fastställts i *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola (Lgy 11)*.

Svenska är ett gymnasiegemensamt ämne som alla elever oavsett gymnasieinriktning läser. Ämnet syftar till att utmana elevernas tankesätt, öppna för nya perspektiv och utveckla förståelse för andra människors erfarenheter. Eleverna ska också diskutera språkriktighetsfrågor och attityder till olika former av språklig variation. Även språk och kön ska vara centralt (Skolverket 2011:160ff.).

Men skolan ska inte bara förmedla ämneskunskaper utan också ett demokratiskt förhållningssätt. Alla som är verksamma i skolan måste förhålla sig till den värdegrund som fastställs i *Lgy II* (Skolverket 2011:5). Bland dessa värden återfinns jämställdhet mellan kvinnor och män och alla människors lika värde, vilket innefattar att ingen ska utsättas för kränkande behandling på grund av kön eller könsöverskridande identitet. Värdegrunden ska genomsyra allt arbete i skolan och är inte förhandlingsbar. Därmed ska såväl elever som lärare och övrig personal värna om dessa värden och tydligt ta avstånd från det som strider mot dem (ibid.).

Värdegrunden till trots utsätts många elever för kränkningar i skolan. Kränkningarna tycks ofta böttna i föreställningar om vad som är normalt, och för att komma åt dessa problem rekommenderar Skolverket (2009:98) skolan att arbeta normkritiskt. Stina Ericsson (2013:25) förklarar att den normkritiska pedagogiken handlar om att ifrågasätta maktstrukturer och problematisera själva normen. För svenskundervisningen innebär det mer explicit att observera och utmana normer genom att uppmärksamma vem som görs till norm i allt från läromedel till det språk som används i klassrummet (ibid.). Språket som används är, som Ulf Teleman (1979:109) förklarar, det offentliga språk som eleverna förväntas lära sig. Det är dessutom, som Jan Einarsson (2009:335) skriver, ”genom språk som skolan utövar sin makt och försöker genomföra sin uppgift så som den har definierats i olika styrdokument”.

3. Teoretisk ram

I följande avsnitt presenteras de teorier som ligger till grund för föreliggande arbete. Med andra ord förklaras hur språk kan ses utifrån teorier om attityder, könsnormer och språkplanering – perspektiv som har påverkat denna studies utformning och didaktiska resonemang.

3.1. Språkattityder

Eftersom studiens syfte är att undersöka gymnasieelevers attityder till pronomenet *hen*, redogörs i denna inledande del för begreppet *attityder* och i synnerhet det som gäller attityder till olika språkbruk. Attityder har länge varit ett viktigt begrepp inom socialpsykologin, men sedan 1970-talet även inom språksociologin. Det är med hjälp av attityder som vi förstår tillvaron och kan anpassa oss till omgivningen. Vi socialiseras tidigt in i attityder genom s.k. socialisationsagenter som familj, vänner, lärare och massmedier (Einarsson 2009:219).

En variant av attityder är *språkattityder*. Ellen Bijvoet (2013:129) skriver att språkattityder kan verka på olika språkliga nivåer. Det kan röra sig om attityder till enskilda ord och ljud, språkliga uttryck och språkliga varieteter, men också om attityder till språkval, språkvård och språkpolitiska beslut. Språkattityderna fungerar som ”värderande inslag i människors reaktioner gentemot språkliga varieteter eller deras talare” (ibid. s. 128). De kan beröra både inställning, dvs. huruvida vi *gillar* ett visst ord, och beteende, dvs. huruvida vi *använder* ett visst ord.

Det språk vi använder vittnar alltså om vilka vi är. I och med att språket är en central identitetsskapande process blir språkattityder en viktig identitetsmarkör (ibid. s. 129). Olika grupper utvecklar olika språkliga varieteter som är specifika just för dem, och genom att använda eller ta avstånd från dessa språkliga varieteter kan vi markera eller avfärda grupptillhörighet. Huruvida vi är positivt eller negativt inställda till en grupp påverkar vår attityd till det språk gruppen associeras med. Den som uppfattar en grupp negativt vill ta avstånd från den och dess språk, precis som den som har en positiv bild av en grupp ofta vill använda samma språk för att visa samhörighet. Följaktligen är språkattityder egentligen inte attityder till språket i sig,

utan en återspeglning av vår syn på den språkliga varietetens användare (ibid. s. 130f.).

Språkattityder kan ofta sammankopplas med starka attityder till utomspråkliga fenomen. Detta framgår av *hen*-debatten, där attityder till pronomenet *hen* inte sällan kan förstås som attityder till könsroller och könsidentitet (Lyngfelt 2012:238). Därför kommer jag i följande avsnitt att redogöra för normer om kön.

3.2. Kön, genus och språklig sexism

Kvinnor och män har genom historien tillskrivits olika egenskaper och inte sällan beskrivits som varandras motsatser och komplement. Detta har resulterat i könsstereotypa normer som barn tidigt socialiseras in i. Yvonne Hirdman menar att detta har bidragit till ett ojämnt maktförhållande, ett s.k. genussystem, där män utgör normen medan kvinnor får representera undantaget (1988:51ff.). Att människor har delats upp i kvinnor och män har också bidragit till en binär könsnorm som osynliggör andra könsidentiteter och könsuttryck än kvinna och man.

Enligt Ann-Catrine Edlund, Eva Erson och Karin Milles (2007:28) har den traditionella synen på kön som något biologiskt inte endast stått som förklaring till kvinnors och mäns olika fysik, utan även till deras olika intressen och plats i samhälle och familj. För att vi ska kunna tala om kön som någonting som (delvis) skapas i sociala sammanhang, har det sedan 1980-talet skiljts på begreppen *kön* och *genus* i svenska språket. *Kön* har främst använts om biologiska skillnader, medan *genus* har syftat på sociala konstruktioner (Hirdman 1988:50f.). Men kulturella och biologiska faktorer samspelar, vilket gör förhållandet mellan dem mycket komplext. Därför har flertalet forskare återgått till att endast använda begreppet *kön*, denna gång inkluderande både biologi och kultur. Även i detta arbete kommer begreppet *kön* att användas. Jag instämmer dock i att (det som anses vara) biologi aldrig får tillåtas förklara eller legitimera maktobalansen mellan kvinnor och män (jfr Edlund et al. 2007:33).

Maktobalansen mellan könen återfinns även i språket. Edlund et al. (2007:184) menar att den som på grund av kön nedvärderas genom språket utsätts för *språklig sexism*. Detta kommer inte sällan till uttryck genom skällsord, men drag av sexism finns även i språkssystemet – även om dessa inte är ”lika uppenbart och aggressivt

förtryckande, utan problematiska på ett mer subtilt och nedtonat sätt” (ibid.). Ett generiskt användande av pronomenet *han*, som normerar mannen och osynliggör kvinnan, är ett exempel på språklig sexism (jfr ibid. s. 186).

3.3. Språkplanering

Många språk, t.ex. turkiska och finska, saknar en distinktion mellan kvinnligt och manligt pronomen. Dock tyder ingenting på att dessa samhällen är mer jämställda än andra (Ledin & Lyngfelt 2013:142). Detta förhållande ger anledning att fundera över om språket faktiskt kan förändra samhället. Gör det skillnad om vi använder *han*, *den* eller *hen*? Spelar språket alls någon roll när det gäller samhällsförändring?

I takt med att samhället förändras, förändras också språket. Nya ord skapas och inaktuella faller i glömska. Här kan språket ses som en passiv spegel som, med en viss eftersläpning, speglar samhällsförändringar med nya uttryck. Björn Melander (2013:346) menar att språket speglar samhället aktivt, dvs. är en del i skapandet och upprätthållandet av olika värderingar. Eftersom språket inte endast betecknar neutrala företeelser utan också attityder hos språkbrukarna, anser Melander att vi för att förändra samhället bör försöka påverka språket (ibid.).

Aktiva försök att förändra språkbruk genom att medvetet skapa ord för önskvärda samhällsförändringar kallas för *språkplanering*. Feministisk språkplanering i sin tur kännetecknas av ett arbete för ett språk där alla oberoende av kön har samma villkor (Milles 2013:113). Milles menar att *hen* kan ses i detta ljus, då många börjat använda ordet just för att ifrågasätta könsnormer och för att visa på det ojämna maktförhållandet mellan kvinnor och män. Hon skriver att ”*hen* mer specifikt kan kopplas till feminismen och projektet att motarbeta sexism eller androcentrism i språket, dvs. feministisk språkplanering” (ibid. s. 112f.).

Huruvida vi genom språkförändring kan få ett mer jämställt samhälle är dock svårt att mäta och utvärdera. Ledin och Lyngfelt (2013:143) tror inte att pronomenbruk styr vår världsbild – *hen* kommer vare sig att utplåna löneskillnader eller mäns våld mot kvinnor. Edlund et al. (2007:203f.) framhåller dock att språket inte endast är *förmedlare* utan också *skapare* av idéer, och menar att det bidrar ”till att både skapa och stärka de kulturella föreställningar som är knutna till vår kategorisering av

kön”. Också Teleman skriver att språket kan inskränka våra möjligheter att tänka i vissa banor, och anser att vi här måste välja ”vilken världsbild man vill ge draghjälp åt” (1979:17, 83).

Svensklärare bör, enligt min mening, ha kunskap om ovan beskrivna teorier för att på bästa sätt kunna leva upp till skolans värdegrund och svenskämnets syfte och centrala innehåll (jfr Skolverket 2011:5, 160ff.). Språkattityder, könsnormer, språklig sexism och språkplanering är inte endast ämnen som bör inkluderas i undervisningen. De kan också ses som teoretiska verktyg genom vilka läraren kan förstå eleverna bättre och behandla alla likvärdigt i enlighet med värdegrunden.

4. Forskningsöversikt

I detta avsnitt ges en översikt över tidigare forskning om pronomenet *hen* och dess användning. Inledningsvis kan Daniel Wojahns (2013) perceptionsstudie av hur pronomen styr våra föreställningar om personer nämnas. I studien fick svarspersonerna läsa en text om en okänd person som beskrevs med de olika formerna *han*, *han eller hon*, *hon eller han*, *han/hon*, *den* och *hen*. Svarspersonerna ombads sedan att beskriva personen, och därigenom kunde associationer av de olika pronomenen kartläggas. Resultatet visar att *hon eller han* är den form som styr flest tankar till antingen en kvinna eller man. *Hen* är däremot den form som fungerar bäst om vi ska tänka bortom den binära könsnormen, eftersom den dels ger associationer till både kvinnor och män, dels som enda alternativ möjliggör könsidentiteter utanför dessa (ibid. s. 364).

Vidare har Ledin och Lyngfelt (2013) genom korpussökningar undersökt det faktiska användandet av *hen* i bloggar, tidningstext och studentuppsatser. I studien visas att *hen* fungerar olika i olika språkliga och ideologiska kontexter (se avsnitt 2.3.). Resultatet visar också på en högre andel meta-*hen*² än referentiella *hen*, vilket tyder på att pronomenet diskuteras mer än det används. Användandet av *hen* sker alltså sporadiskt (ibid. s. 167f.).

Även Milles (2011 & 2013) har studerat *hen*. Hon ser *hen* som ett språkplaneringsinitiativ och menar att detta s.k. *hen*-initiativ har förändrat språkvårdens hållning till *hen* från att ursprungligen ha varit avrådande till att ha blivit mer neutral och tillåtande. *Hen*-initiativet tycks främst ha påverkats av fem omständigheter: ”ordets språkliga egenskaper, de centrala aktörer som drev frågan, det svenska politiska landskapet, språkvårdens inställning och den mediala uppmärksamhet som ordet fick” (Milles 2013:135). Om Ledin och Lyngfelt (2013) är mer fokuserade på den språkliga aspekten av *hen*-bruket, kan Milles (2011 & 2013) sägas luta mer åt det normkritiska hållet – även om det inte går att beröra den ena aspekten utan att fundera över den andra också.

---

² Meta-*hen* är de *hen* som används när själva uttrycket diskuteras. Meta-*hen* används således inte referentiellt (Ledin & Lyngfelt 2013:146).

Universitets- och högskolestudenter har också undersökt *hen*. Anneli Henriksson (2010) har jämfört attityder till *hen* hos studenter som läser svenska och genusvetenskap på universitetet. Resultatet visar att *hen* fyller en funktion främst vad gäller att problematisera jämställdhetsfrågor och könsidentitet. Hon fann också att genusvetenskapsstudenterna står för den positivare attityden till *hen*, vilket hon tror beror på de olika perspektiv som utbildningarna bidrar med (ibid. s. 25).

AnnChristin Hagel (2014) har genom en enkätstudie jämfört attityder till *hen* och andra könsneutrala uttryck mellan elever på olika gymnasieinriktningar. Undersökningen bygger till viss del på *hens* fem grundfunktioner (jfr Ledin & Lyngfelt 2013). Resultatet visar att attityderna till *hen* skiljer sig något mellan eleverna på det naturvetenskapliga och estetiska programmet, och att de sistnämnda är mer positiva till *hen* med såväl allmän som specifik syftning (Hagel 2014:46f.).

Även Anne Sofie Norlander (2014) har med hjälp av en enkät undersökt *hens* mottagande i skolvärlden. Bland både lärare och elever fann hon viss acceptans för generisk användning av *hen*, men däremot inte för det könsöverskridande *hen*. Ingen skillnad mellan lärares och elevers attityder till *hen* kunde beläggas (ibid. s. 18).

Hagel (2014) och Norlander (2014) påminner till viss del om föreliggande studie eftersom samtliga undersöker gymnasieelevers syn på pronomenet *hen*. Dock behandlar Hagel (2014) och Norlander (2014) inte hur lärare kan arbeta med *hen*. Med denna undersökning hoppas jag kunna tillföra ytterligare kunskap om elevers attityder till *hen*, om deras vilja att använda *hens* olika funktioner samt om skolans möjligheter att arbeta med pronomenet *hen*.

5. Material och metod

För att kunna besvara de frågor som ställdes i denna undersökning (se avsnitt 1.1.) har jag samlat in kvantitativa data genom en enkätstudie. I nedanstående avsnitt redogörs för valet av metod, för de överväganden som ligger bakom frågorna i enkäten och för urvalet av respondenter.³ Enkäten återfinns i Bilaga 1.

5.1. Enkätens utformning

Enkäten bestod av två delar. Den första utgjordes av tio exempelmeningar som innehöll pronomenet *hen*. *Hen* kan här grupperas enligt Ledin och Lyngfelts (2013:145) fem grundfunktioner: *okänt kön* (nr 1 och 6), *anonymiserande hen* (nr 2 och 7), *könsöverskridande hen* (nr 3 och 8), *indefinit hen* (nr 4 och 9) och *generiskt hen* (nr 5 och 10). Till exemplen ställdes frågan ”Skulle du – i skriftspråk – kunna använda dig av pronomenet *hen* så som det används i följande exempel?”. Valet att fokusera på just skriftspråket beror på att jag anser att det passar enkätundersökningen som metod bäst. Att undersöka talspråk hade antagligen krävt ett annat tillvägagångssätt.

De tio exempelmeningarna är utformade med inspiration från de Korp-exempel⁴ som Ledin och Lyngfelt (2013) nämner samt av enkätstudier av Hagel (2014), Henriksson (2010) och Norlander (2014). Därför är mina resultat delvis, men inte helt, jämförbara med dessa undersökningar. Exempelmeningarna skulle, utöver att täcka in *hens* funktioner, vara lättförståeliga och realistiska. Detta för att respondenternas språkkunskaper inte skulle bli ett hinder i besvarandet av enkäten, men också för att formuleringarna i övrigt inte skulle stjäla fokus från *hen*.

Svarsalternativen som erbjöds var JA (jag skulle kunna använda *hen* så), KANSKE (jag skulle kanske kunna använda *hen* så) och NEJ (jag skulle inte kunna använda *hen* så). Dessa valdes eftersom de är tydliga; den som har en klar åsikt kan välja JA

---

³ Istället för *informant*, har jag valt att använda mig av termen *respondent*. Denna betonar att svarspersonerna är ”undersökningsobjekt” snarare än ”vittnen” och därmed att deras åsikter är intressanta för studien (jfr Esaiasson et al. 2012:227f.).

⁴ Korp är Språkbankens konkordansverktyg – en sökbar databas med autentiska texter.

eller NEJ och den som är tveksam kan välja KANSKE. Förmodligen finns ändå en risk att svarsalternativen inte passar alla respondenter. Därför har utrymme för eventuella kommentarer där svaren kan vidareutvecklas lämnats. Valet att erbjuda mittenalternativet KANSKE kan diskuteras. Esaiasson et al. (2012:248f.) menar att ett antal respondenter med en starkare åsikt tenderar att välja ett sådant alternativ om möjligheten ges. Tvärtom tvingas den som är osäker att ta ställning om det inte erbjuds. Mittenalternativ påverkar dock i allmänhet inte den relativa fördelningen mellan JA och NEJ (jfr *ibid.*). Därför erbjuds detta alternativ.

Mot enkätens första del kan invändas att respondenterna inte producerar exemplen själva, dvs. att det inte är en naturlig skrivsituation. Men studiens syfte är inte heller att undersöka det faktiska användandet av *hen*, utan istället attityder till pronomenet. Respondenterna uppmanades i enkäten att inte fundera allt för länge på varje fråga, eftersom jag ville fånga deras spontana känsla för ordet. Dock kan svaren ändå ha påverkats i olika riktningar – kanske för att respondenterna vill framställa sig själva på ett särskilt sätt. Det är också svårt att vara helt medveten om sitt språkbruk. Det språk vi tror att vi använder, den *upplevda normen*, stämmer inte alltid överens med det språk som vi faktiskt använder, den *faktiska normen* (Teleman 1979:15). I verkligheten är vi inte alltid så konsekventa och genomtänkta som vi tror. Detta kan förstås ha bidragit till att respondenterna svarat att de skulle kunna tänka sig att använda *hen* på ett sätt som de egentligen inte skulle.

I enkätens andra del ställdes tre frågor angående respondenternas eget bruk av *hen* och huruvida *hen* behövs i språket. Här togs svarsalternativet KANSKE bort då jag ansåg att respondenterna borde kunna besvara frågorna enbart med alternativen JA och NEJ. Svaret på den sista frågan skulle sedan utvecklas i en följdfråga. För att undvika brist på representativitet genom att exkludera mindre skrivglada respondenter, avstod jag från ytterligare öppna frågor (jfr Esaiasson et al. 2012:246).

Innan enkäten fastställdes testades frågorna på en kurskamrat till mig. För att undersöka huruvida enkäten var förståelig och enkel att besvara gjorde jag därefter en pilotundersökning genom att pröva enkäten på några bekanta som, så vitt jag vet, inte engagerat sig något särskilt i vare sig *hen*-frågan eller andra språkfrågor. Efter några mindre ändringar var enkäten klar att delas ut.

5.2. Respondenterna och insamlandet av material

Enkäten riktades till elever i gymnasieskolan, oavsett årskurs. Den genomfördes i sju klasser fördelade på tre skolor i två av Sveriges större kommuner. Sammanlagt delades 162 enkäter ut, varav samtliga besvarades. Dock föll tolv stycken bort på grund av att för få eller för många svar angetts. Det analyserade materialet består således av 150 enkäter, besvarade av 95 flickor och 55 pojkar.

Kön används som variabel i många sammanhang, utan att det förklaras varför eventuella könsskillnader skulle kunna vara relevanta. I en undersökning som delvis berör den ofta irrelevanta kategoriseringen av kvinnor och män, kan det tyckas paradoxalt att vilja könsindela respondenterna. Dock är det just mot bakgrund att studien berör ett könspolitiskt perspektiv som jag ser det relevant att ta med denna variabel. Milles (2013:129) menar att yngre kvinnor ofta är den grupp som tar till sig och provar språkliga nyheter. Variabeln möjliggör att studien visar sådana tendenser.

Urvalet av respondenter gjordes genom att yrkesverksamma lärare som jag var bekant med från lärarutbildningen och min egen skolgång kontaktades. Eleverna som deltog var de vars lärare tackade ja på min förfrågan om att delta i studien. Då enkäten utformades var avsikten att undersöka skillnader i attityder mellan elever på olika gymnasieprogram. Dessvärre var gensvaret på att delta i undersökningen obefintligt från yrkesinriktade program. Därför har undersökningen endast genomförts på elever på det studieförberedande samhällsvetenskapliga programmet.

För att få så hög svarsfrekvens som möjligt, överlämnades frågeformulären personligen av mig på plats i elevernas klassrum. Jag fick då möjlighet att presentera mig och mitt arbete och därigenom skapa en relation till respondenterna, vilket kan ha haft positiv effekt på svarsfrekvensen (jfr Esaiasson et al. 2010:237). Jag hade även kontroll över situationen och kunde se att frågorna besvarades enskilt.

Det insamlade materialet har sedan sammanställts manuellt i ett Excel-dokument, vilket jag ansåg var rimligt med tanke på materialets omfång. För att undvika räknefel har alla resultat kontrollräknats. Då materialet utgörs av 150 respondenter kommer jag vara försiktig med att uttala mig generellt om gymnasieelevers attityder till *hen*. Trots detta menar jag att resultatet ger en god indikation om hur elever på samhällsprogrammet ställer sig till pronomenet.

6. Resultat

I detta avsnitt presenteras och analyseras undersökningens resultat. Inledningsvis redogörs för vilka funktioner av *hen* som respondenterna kan tänka sig att använda, avslutningsvis för huruvida de anser att *hen* behövs i språket.

6.1. Hens olika funktioner

Tabellen nedan visar fördelningen mellan de olika svarsalternativen i fråga 1–10. Genom sammanställningen ser vi hur konsekvent respondenterna svarar, vilket också kan ge en indikation om deras attityder till pronomenet *hen*. Alla siffror anges i procent och avrundas till en decimal, vilket även gäller kommande tabeller.

Tabell 1. Respondenternas val av svarsalternativ, fråga 1–10

	Andel av samtliga (%)	Andel av flickor (%)	Andel av pojkar (%)
Både JA, KANSKE, NEJ	65,4	75,8	47,3
Enbart NEJ	14,0	7,3	25,5
Både NEJ och KANSKE	11,3	7,4	18,2
Både JA och NEJ	8,0	7,4	9,0
Enbart JA	1,3	2,1	0
Både JA och KANSKE	0	0	0
Enbart KANSKE	0	0	0
Totalt	100	100	100

Majoriteten av respondenterna har använt sig av samtliga svarsalternativ. 14% har enbart svarat NEJ, tätt följt av 11,3% som svarat både NEJ och KANSKE. 8% har svarat både JA och NEJ och en liten grupp på 1,3% har enbart svarat JA. Anmärkningsvärt är att ingen svarade enbart KANSKE. Detta kan ses som en indikation på att *hen* är värdeladdat ord som många har åsikter om.

Angående variabeln kön visar tabell 1 att en större andel flickor än pojkar svarar både JA, KANSKE och NEJ. Enbart NEJ och kombinationen både NEJ och KANSKE anges däremot av en större andel pojkar än flickor. Observera dock att tabellen inte beskriver fördelningen mellan svarsalternativen för varje respondent. I gruppen

”enbart JA och NEJ” kan alla möjliga kombinationer mellan ytterligheterna ”ett NEJ, nio JA” och ”ett JA, nio NEJ” finnas.

För alla tio exemplen är det viktigt att ha i åtanke att respondenterna inte nödvändigtvis ser *hen* som det bästa alternativet bara för att de svarar JA. Att de kan tänka sig att använda *hen* betyder alltså inte att det måste vara deras förstahandsval.

6.1.1. Okänt kön

I det som följer redovisas studiens resultat för respektive funktion av *hen*. Resultatet för variabeln kön kommer att redovisas först i avsnitt 6.1.6. I exempel 1 och 6 förekommer funktionen *okänt kön*. Korrelaten utgörs av *brevbäraren* och *bebisen*.

(1) *Brevbäraren har inte kommit än. Var är hen?*

(6) *Bebisen skulle ha fötts förra veckan, men hen verkar vilja stanna i magen.*

Tabell 2. Svarsfrekvenser för exempel där *hen* fungerar som okänt kön

	JA (%)	KANSKE (%)	NEJ (%)
Exempel 1	23,3	26,0	50,7
Exempel 6	32,7	29,3	38,0
Medelvärde	28,0	27,7	44,4

Tabell 2 visar att majoriteten säger NEJ eller KANSKE till att själva använda *hen* då könet på referenten är okänt. Det finns dock en större acceptans för att använda pronomenet i exempel 6 än 1. Detta syns också i fältet för eventuella kommentarer, där flera respondenter underströk att de kan tänka sig att använda *hen* tills barnet föds och könet tydliggörs. En möjlig tolkning är att brevbärarens kön går att ta reda på, medan bebisens ännu är okänt. En annan orsak kan vara att exempel 1 kanske inte används så i skriftspråk. Om respondenterna upplever det osannolikt att de skulle skriva om brevbäraren (även om detta förstås kan tänkas ske av den som ivrigt väntar på ett paket), kanske det påverkar dem att ta avstånd från formuleringen.

6.1.2. Anonymiserande *hen*

Exempel 2 och 7 utgörs av funktionen *anonymiserande hen*. Korrelaten i meningarna är *läraren* och *mitt barn*.

(2) *Läraren sa att hen var nöjd med mitt arbete.*

(7) *Jag vill att mitt barn ska vara anonymt, så ingen känner igen hen i den här diskussionen.*

Tabell 3. Svarefrekvenser för exempel med *anonymiserande hen*

	JA (%)	KANSKE (%)	NEJ (%)
Exempel 2	10,7	20,0	69,3
Exempel 7	40,7	20,7	38,6
Medelvärde	25,7	20,4	54,0

Här syns en tydlig skillnad i acceptans mellan exempel 2 och 7, trots att *hen* i båda fallen fungerar *anonymiserande*. En möjlig tolkning är att detta beror på att intentionen blir synlig i exempel 7, men inte exempel 2. I exempel 7 är uppenbart att syftet med att använda *hen* är just att anonymisera. I exempel 2 framgår inte detta och därför tror jag att många respondenter kan uppfatta det märkligt att inte tillskriva läraren könet kvinna eller man. Stöd för dessa resonemang återfinns i de kommentarer som vissa respondenter valde att lämna. Där skrevs bl.a. att ”*hen* är bra om man vill vara anonym” och att ”det blir rörligt med *hen* om man egentligen vet könet”.

6.1.3. Könsöverskridande *hen*

I exempel 3 och 8 kan *hen* ses som könsöverskridande. Korrelaten är *Adam* och *Maria*.

(3) *Adam tränar basket varje dag, för hen vill bli proffs.*

(8) *Maria känner sig inte som en hon och trivs med att kalla sig själv för hen.*

Dessa exempel är dock väldigt olika varandra. I exempel 3 är *hen* referentiellt, medan det i exempel 8 snarare är fråga om ett *meta-hen*, där själva uttrycket *hen* åsyftas (jfr Ledin & Lyngfelt 2013:146). Trots att *hen* i exempel 8 främst är av metaspråklig karaktär menar jag att det – sett ur ett genusvetenskapligt perspektiv – kan tolkas som *könsöverskridande*, eftersom kontexten förtäljer att Maria vill benämnas *hen* just med hänsyn till könsöverskridande identitet. På grund av att dessa exempel skiljer sig åt kommer de dock att särskiljas i resultatredovisningen.

Tabell 4. Svansfrekvens för exempel med könsöverskridande *hen*

	JA (%)	KANSKE (%)	NEJ (%)
Exempel 3	2,0	4,0	94,0

En klar majoritet tar avstånd från att referera till Adam med *hen*. En rimlig gissning är att detta beror på att respondenterna, i enlighet med den binära könsnormen, förutsätter att Adam är en *han* på grund av att Adam är ett typsikt mansnamn. En respondent påpekade att valet av pronomen beror på huruvida referenten är en cis-person.⁵ Eftersom ingenting nämns om Adams könstillhörighet ansåg respondenten att pronomenet *hen*, som innefattar samtliga möjligheter, var det bästa alternativet.

Hur referenterna själva uppfattar sin könsidentitet framgår endast i exempel 8, där det tydliggörs att Maria inte passar in i könsuppdelningen kvinna–man. För att inte gå miste om respondenternas attityder i situationer där *hen* refererar till personer med könsöverskridande identitet, valde jag att ta med exemplet. Detta trots att kontexten, på grund av att Marias egen upplevelse refereras, egentligen inte tillåter några andra alternativ än *hen*. I tabellen nedan redovisas resultatet för detta exempel.

Tabell 5. Svansfrekvens för exempel med *meta-hen*

	JA (%)	KANSKE (%)	NEJ (%)
Exempel 8	49,3	11,3	39,3

⁵ *Cis-person*: en person med linjärt könsuttryck, dvs. vars biologiska kön, könsidentitet och könsuttryck hänger samman.

Tabell 5 visar att ungefär hälften av respondenterna svarar KANSKE eller NEJ – trots att exemplet inte lämnar några andra svarsmöjligheter än JA. Att döma av de kommentarer som lämnats, är en del respondenter skeptiska till att det finns andra könsidentiteter än kvinna och man. Därför kan resultatet tolkas som ett uttryck för respondenternas attityder gentemot könsöverskridande identiteter (se avsnitt 6.3.2).

Trots att *hen* i exempel 8 kan ses som metaspråkligt (jfr Ledin & Lyngfelt 2013:146), bör det understrykas att resultatet inte säger någonting om en mer allmän användning av *meta-hen*. Resultatet visar endast huruvida respondenterna är villiga att använda *hen* så som exemplet föreskriver, och bör alltså inte förväxlas med om de kan tänka sig att använda *meta-hen* för att diskutera ordet som sådant.

6.1.4. *Indefinit hen*

Indefinit hen uppträder i exempel 4 och 9. I dessa exempel är båda korrelaten *någon*.

(4) *Om någon vill röka, får hen göra det på balkongen.*

(9) *Om någon har en förklaring, så kan väl hen berätta för oss.*

Tabell 6. Svansfrekvenser för exempel med indefinit *hen*

	JA (%)	KANSKE (%)	NEJ (%)
Exempel 4	35,3	23,3	41,3
Exempel 9	26,0	26,0	48,0
Medelvärde	30,7	24,7	44,7

Svansfrekvenserna för exempel 4 och 9 är relativt lika, vilket kan bero på att meningarna också är uppbyggda på ett liknande sätt med överrensstämmande korrelat. Tabell 6 visar att nästan 1/3 kan tänka sig att använda *hen* indefinit i dessa exempel. En del respondenter kommenterade här att de hellre skulle använda exempelvis pronomenet *den* eller formen *den personen*.

6.1.5. *Generiskt hen*

I exempel 5 och 10 fungerar *hen generiskt*. Korrelaten här är *patienten* och *ett barn*.

(5) *Patienten kan bli arg om hen inte får tillräcklig information.*

(10) *Ett barn formas av miljön hen växter upp i.*

Tabell 7. Svarefrekvenser för exempel med generiskt hen

	JA (%)	KANSKE (%)	NEJ (%)
Exempel 5	28,7	26,0	45,3
Exempel 10	29,3	27,3	43,3
Medelvärde	29,0	26,7	44,3

Resultaten för exempel 5 och 10 är samstämmiga och visar att närmare 1/3 är positiva till *generiskt hen*. Att *hen* fungerar allmänsyftande i båda exemplen är sannolikt en bidragande faktor. Då dessa innefattar alla patienter och alla barn, kanske *hen* upplevs som ett smidigare alternativ till *hon eller han*. Vissa respondenter kommenterade dock att det går lika bra att använda *den* i exempel 5 och *det* i exempel 10.

6.1.6. Resultat variabeln kön

I detta avsnitt redovisas resultatet för *hens* funktioner utifrån variabeln kön. Exempel 3 (*könsöverskridande hen*) och exempel 8 (*meta-hen*) kommer även här att redovisas var för sig. Observera att de absoluta talen skiljer sig mellan flickor och pojkar. Av de 150 respondenterna är 95 flickor och 55 pojkar.

Tabell 8. Svarefrekvenser för variabeln kön

	JA (%)		KANSKE (%)		NEJ (%)	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
<i>Okänt kön</i>	32,7	20,0	32,7	19,1	34,8	60,9
<i>Anonymiserande hen</i>	29,0	20,0	21,0	19,1	50,0	60,9
<i>Könsöverskridande hen</i>	3,2	0	5,3	1,8	91,6	98,2
<i>Meta-hen</i>	61,1	29,1	10,5	12,7	28,4	58,2
<i>Indefinit hen</i>	37,9	18,2	23,2	20,9	38,9	60,9
<i>Generiskt hen</i>	35,8	17,3	27,4	25,5	36,8	57,3

Genomgående för samtliga kategorier av *hens* funktioner är att flickorna i högre grad än pojkarna kan tänka sig att använda pronomenet *hen*. *Meta-hen*, så som det användes i exempel 8, är den funktion som flest respondenter – såväl flickor som

pojkar – är villiga att använda. Men det är också i den kategorin som resultatet skiljer sig mest mellan könen – 61,1% av flickorna har svarat JA medan endast 29,1% av pojkarna har gjort detsamma. Huruvida detta beror på att fler flickor än pojkar var införstådda med att exemplet egentligen inte ger några andra svarsalternativ än JA går inte att veta. Dock tyder respondenternas kommentarer på att flickorna har en positivare attityd än pojkarna till personer med könsöverskridande identiteter (se avsnitt 6.3.2).

6.2. *Hen*-användandet i och utanför skolan

Enkätens andra del inleddes med frågor om huruvida respondenterna någon gång har använt *hen* i skriftspråk i och utanför skolan.

Tabell 9. Användande av *hen* i och utanför skolan

	Andel av samtliga (%)	Andel av flickor (%)	Andel av pojkar (%)
Varken i eller utanför skolan	49,3	47,4	52,7
Enbart i skolan	18,0	21,1	12,7
Både i och utanför skolan	18,0	21,1	12,7
Enbart utanför skolan	14,7	10,5	21,8

Tabell 9 visar att en knapp majoritet av respondenterna har använt pronomenet *hen*. Bland flickorna är det något vanligare än bland pojkarna, men skillnaden mellan dem är inte stor. Observera att resultatet endast innefattar om respondenterna någon gång har använt *hen*. Ingenting om frekvent användande går att utläsa.

Av kommentarerna framgår att en del respondenter har använt *hen* på ett skämtsamtt sätt eller med metafunktion när de talat om begreppet som sådant. Dessa *meta-hen*, som inte bör förväxlas med det *meta-hen* som presenterades i avsnitt 6.1.3, kan tänkas återfinnas i både skoluppgifter och i en diskussion på internet eller liknande. Resultatet gör således inte skillnad på referentiella *hen*, *meta-hen* eller skämtsamma *hen*. En respondent upplyste också om att han ”var tvungen att använda *hen* i en uppsats”. Huruvida *hen*-användandet är frivilligt går alltså inte heller att veta.

6.3. Behovet av *hen* i svenska språket

Den sista frågan, ”Tycker du att pronomenet *hen* behövs i svenska språket?”, skulle besvaras med JA eller NEJ. Trots att många tycks ha starka åsikter om *hen*, valde ett antal respondenter att rita en egen mittenruta. Med risk för att ännu fler hade valt KANSKE om de fått chansen, har jag beslutat att inkludera detta efterkonstruerade svarsalternativ.

Tabell 10. Huruvida *hen* behövs i svenska språket

	JA (%)	KANSKE (%)	NEJ (%)
Andel av samtliga	42,7	5,3	52,0
Andel av flickor	42,1	6,3	51,6
Andel av pojkar	25,4	3,6	70,9

Tabell 10 visar att en majoritet inte anser att *hen* behövs i svenska språket. Värt att notera är att de respondenter som tycker att ordet är onödigt inte nödvändigtvis avfärdar det helt. Flertalet respondenter påstod nämligen att de skulle kunna tänka sig att använda *hen*, samtidigt som de menade att *hen* inte fyller någon funktion i språket eftersom det finns andra könsneutrala uttryck. ”*Hen* behövs inte men är ändå användbart”, förklarade en respondent.

Respondenterna ombads därefter att utveckla sina svar i en följdfråga, vilket 133 respondenter gjorde. Vid sammanställningen kunde elva övergripande argument för att *hen* behövs eller inte behövs i svenskan urskiljas. 37 respondenter angav här fler än ett argument. Sammanlagt har 170 argument räknats. I tabellerna nedan redovisas argumenten för och emot att *hen* behövs i språket samt hur stor andel av respondenterna som nämner respektive argument. Argumenten kan ses som främst språkligt eller könspolitiskt grundade, vilket diskuteras vidare i avsnitten som följer efter presentationen av tabellerna.

Tabell 11. Argument för att *hen* behövs i svenska språket

	Andel av samtliga (%)	Andel av flickor (%)	Andel av pojkar (%)
(1) <i>Hen</i> kan uttrycka könsöverskridande identitet	23,3	30,5	10,9
(2) <i>Hen</i> är smidigt att använda då kön är okänt	14,7	17,9	5,3
(3) <i>Hen</i> är smidigare än <i>hon eller han</i>	8,0	8,4	7,3
(4) Med <i>hen</i> slipper vi att kategorisera efter kön	5,3	8,4	0
(5) Med <i>hen</i> kan vi vara anonyma	2,0	2,1	1,8

Tabell 12. Argument mot att *hen* behövs i svenska språket

	Andel av samtliga (%)	Andel av flickor (%)	Andel av pojkar (%)
(6) Alla är kvinnor/män och ska definieras så	17,3	15,8	20,0
(7) <i>Hen</i> låter ovant, fult eller oseriöst	12,0	7,4	20,0
(8) Språket har tidigare fungerat utan <i>hen</i>	12,0	10,5	14,5
(9) Könsneutralitet kan uttryckas på andra sätt	10,7	6,3	18,2
(10) <i>Hen</i> har blivit för extremt	4,7	2,1	9,1

Utöver de argument som presenteras i tabell 11 och tabell 12 tillkommer åsikten ”jag bryr mig inte om hur andra uttrycker sig” (argument 11) som 3,3% svarade. Detta argument passar inte in i någon av ovanstående tabeller, eftersom det varken kan kategoriseras som för eller mot *hen*.

6.3.1. Argument av språklig karaktär

Åsikterna som finns samlade i argument 3, 7, 8, 9 och 11 tangerar *hens* språkliga aspekter. Vissa respondenter lyfte fram att det är smidigt att uttrycka sig könsneutralt med *hen* och menade att *hen* är ett bättre alternativ till former som t.ex. *hon eller han*, som ”blir tjatigt” och ”tar för mycket plats”. Andra ansåg att *hen* var onödigt just eftersom det finns andra uttrycksformer, till exempel *den, den personen* eller *hon eller han*, som kan användas när kön är okänt. Några respondenter intog också en mer neutral ställning. ”Alla använder språket olika och jag bryr mig inte om vilka ord andra använder” var en kommentar.

Det sjunde och åttonde argumentet fick störst medhåll. Argument 7 visar att en del respondenter tar avstånd från *hen* på grund av att det låter ovant, oseriöst eller fult. Argument 8 vittnar om en mer konservativ språksyn. Här ansåg respondenterna att ”språkförändringar är onödigt” och att ”språket fungerar utmärkt som det är” och ”som det alltid har varit”. Detta ger uttryck för en syn på språket som någonting statiskt, som alltid sett likadant ut. Både argument 7 och 8 förekom i större utsträckning hos pojkarna än hos flickorna.

Respondenterna efterlyste också en större kunskap om hur *hen* kan/ska användas. ”Jag vågar inte använda *hen* ifall det blir fel” var en kommentar. Dessutom tycktes flertalet respondenter tro att det finns språkliga hinder för att använda *hen*, vilket kan belysas med kommentaren: ”Med *hen* kan man inte ändra meningsuppbyggnaden.”

6.3.2. *Argument av ideologisk karaktär*

Argument 1 och 6 bottnar i den könspolitiska aspekten av *hen*. Närmare 1/4 av respondenterna nämner att *hen* behövs för att uttrycka könsöverskridande identitet. ”Alla har rätt att vara den man är och då kanske inte han eller hon beskriver det” var en av många kommentarer. Cirka 1/5 av kommentarerna ger uttryck för en binär syn på kön. Vissa respondenter menar att det inte finns några andra könsidentiteter än kvinna och man. Andra erkänner könsöverskridande identiteter, men anser ändå att alla måste rätta sig efter indelningen i kvinna–man. Kommentarna ”även transpersoner är födda med ett kön” och ”bara män och kvinnor finns och så ska det vara” belyser såväl den binära könsnormen som respondenternas attityder till könsöverskridande identiteter. En större andel flickor än pojkar nämner argument 1, medan resultatet är omvänt för argument 6.

En annan förekommande åsikt är att *hen* är bra för att slippa köns kategorisera människor i onödan (argument 4). Här nämns bl.a. att det är ”bra att slippa fixeringen vid hon och han och fokusera mer på människan/individerna”. Detta kan sättas i kontrast till argument 10, som rymmer åsikter om att *hen* ”har blivit för extremt” och ”skapar jämställdhetsproblem som inte finns”. Här återfinns också tron om att *hen*-förespråkarna vill leva i ett könlöst samhälle. Några sådana åsikter tycks dock inte synas bland respondenterna, som snarare menar att ”det handlar om att upp-

märksamma ojämställdhet”. Intressant är att det endast är flickor som nämner argument 4, medan en större andel pojkar än flickor nämner argument 10.

6.3.3. *Argument i gränslandet*

Som tidigare nämnt är det svårt att helt särskilja den ideologiska och den språkliga aspekten av *hen*. Det andra argumentet innefattar åsikter om att *hen* är smidigt att använda då kön är okänt, vilket kan tolkas som ett praktiskt alternativ till *hon* eller *han*, men också som ett könspolitiskt ställningstagande om det används för att inkludera hbtq-personer.

Argument 5, ”med *hen* kan vi vara anonyma”, innehåller åsikter om att vi kan vara anonymare med *hen* än med *hon* och *han*. Intentionen bakom anonymiserande *hen* kan dels vara att uppnå en högre grad av anonymitet, t.ex. för att skydda svarspersoner i vetenskapliga undersökningar (jfr Ledin & Lyngfelt 2013:146). Men jag kan också tänka mig att *hen* används anonymiserande för att inte befästa könsnormer genom att skriva ut kön på exempelvis personer med stereotypiskt kvinnliga eller manliga arbeten och intressen. I sådana fall blir syftet med *hen* könspolitiskt.

7. Sammanfattande diskussion

I denna enkätstudie har undersökts vilka funktioner av *hen* som gymnasieelever kan tänka sig att använda i skriftspråk samt hur deras attityder till *hen* ser ut. I följande avsnitt sammanfattas och diskuteras resultatet av 150 respondenters enkätsvar. Avslutningsvis anläggs ett didaktiskt perspektiv på *hen*.

Den första frågeställningen löd: ”Vilka av *hens* funktioner kan gymnasieelever tänka sig att använda i skriftspråk?” Resultatet visar att mellan 1/4 och 1/3 av respondenterna kan tänka sig att använda *hens* grundfunktioner *okänt kön*, *anonymiserande hen*, *indefinit hen* och *generiskt hen*. Något fler är villiga att använda *hen* icke-definit än definit, vilket stämmer överens med Hagel (2014) och Norlander (2014). Medelvärdet för exemplen med *indefinit hen* är 30,7% och för exemplen med *generiskt hen* 29,0%. För *okänt kön* och *anonymiserande hen* är medelvärdena 28,0% respektive 25,7%.

Grundfunktionen *könsöverskridande hen* – med ett svagt stöd på 2,0% – är den som utmärker sig mest. Respondenterna tar här avstånd från att referera till en person med det typiskt manliga förnamnet Adam med *hen* – sannolikt på grund av att de, i enlighet med den binära könsnormen, förutsätter att Adam definierar sig som man och därmed inte vill benämnas *hen*. Även funktionen *meta-hen* är utmärkande. I exemplet refereras vad Maria själv anser som sin könstillhörighet – därför tillåts inga andra alternativ än *hen*. Trots detta tar närmare 40% här avstånd från att använda *hen*. Resultatet kan tolkas som att dessa respondenter har så svårt att acceptera könsöverskridande identiteter att de till och med motsätter sig detta när inga andra alternativ ges.

Den andra frågan som undersökningen sökte svar på var: ”Vilka attityder till *hen* har gymnasieelever?” Av resultatet kan attityder som berör både inställning till och användning av pronomenet *hen* urskiljas. Ungefär hälften av respondenterna har någon gång använt pronomenet i skriftspråk, antingen i eller utanför skolan. Hur ofta och exakt i vilka kontexter det har skett är dock okänt. Därför skulle det vara intressant med vidare forskning som svarar på dessa frågor.

Respondenternas åsikter om huruvida *hen* behövs i svenska språket kan kategoriseras som språkliga och könspolitiska. Bland de språkligt grundade attityderna återfinns bl.a. att *hen* är ett könsneutralt alternativ som underlättar i skriftspråk och att *hen* låter ovant, fult och oseriöst.

De argument som flest respondenter angav var könspolitiskt grundade: ”*hen* kan uttrycka könsidentitet” och ”alla är kvinnor/män och ska definieras så”. En respondent skrev ”Hurra för *hen*!” i mitten av ett hjärta. Detta menar jag symboliserar de positiva attityder som många gav uttryck för då de menade att *hen* ger uttrycksmöjligheter för människor som länge saknat ord för sin könsidentitet och att *hen* således fyller en lexikal lucka i språket (jfr Ledin & Lyngfelt 2013:170). Andra respondenter hade en mer negativ attityd och beskrev *hen* som ett fånigt påhitt som skapar könsförvirring. Enligt min uppfattning speglar detta den samhällsdebatten med å ena sidan hbtq-personers rättigheter, å andra sidan rädslan för att könsidentiteter helt ska suddas ut.

Respondenterna visade också såväl positiva som negativa attityder gentemot jämställdhet mellan kvinnor och män. Medan vissa (enbart flickor) ansåg att *hen* är bra för att uppmärksamma ojämställdhet, ansåg andra (främst pojkar) att pronomenet ”skapar jämställdhetsproblem som inte finns”. Attityderna till *hen* är således nära sammankopplade med attityder till jämställdhet, kön och grupper som använder eller förväntas använda *hen* (jfr Lyngfelt 2013:238; Bijvoet 2013:130f.).

Flickornas attityder till *hen* tycks vara något positivare än pojkarnas. Majoriteten i bägge grupperna anser dock att *hen* inte behövs i svenska språket. En anledning till flickornas positivare attityd kan vara att det oftast är unga kvinnor som tar till sig nya ord och driver på språkförändringar (jfr Milles 2013:129). Sannolikt upplever flickor också ett större behov av ett könsneutralt språk, då de tillhör den grupp som missgynnas såväl i språket som i samhället (jfr Edlund et al. 2007:184f.).

Sammanfattningsvis kan resultatet ses som en indikation på att ideologiskt grundade åsikter väger tyngre än språkligt grundade vad gäller respondenternas attityder till *hen*. Då resultatet baseras på 150 respondenter, vill jag dock vara försiktig med att generalisera och uttala mig allmänt om gymnasieelevers inställning till *hen*. För att ge en mer heltäckande bild av gymnasieelevers syn på *hen* skulle också attityder hos elever på olika gymnasieprogram behöva undersökas. Däremot anser jag att

denna studie ger en inblick i hur gymnasieelever *kan* tänka kring *hen*, och dessutom en god indikation om hur just elever på samhällsprogrammet ställer sig till detta pronomen. Huruvida resultatet beror på ett intresse för samhällsfrågor (som kan antas finnas hos gruppen samhällselever) skulle vara intressant att undersöka vidare.

7.1. Didaktiska reflektioner

Avslutningsvis kommer undersökningens tredje frågeställning, ”Hur kan gymnasieskolan arbeta med *hen* utifrån värdegrunden och svenskämnets syfte och centrala innehåll?”, att diskuteras. Studien vittnar om att det finns en hel del som gymnasieskolan kan – och bör – arbeta med vad gäller pronomenet *hen*. Eftersom respondenterna efterlyste mer (och påvisade bristande) kunskaper om hur *hen* kan och ska användas, kan pronomenet med fördel kan utgöra en del i svenskundervisningen. Det säger nästan sig självt att läraren här har ett utmärkt tillfälle att diskutera språk och kön, språklig variation, språkriktighet, språkattityder och grammatik i enlighet med svenskämnets innehåll (jfr Skolverket 2011:162).

Vidare visar undervisningen att respondenternas attityder till *hen* även vittnar om deras attityder till jämställdhets- och hbtq-frågor, vilka inte sällan motsätter sig värdegrunden som fastslår att jämställdhet mellan kvinnor och män ska eftersträvas och att diskriminering på grund av kön eller könsöverskridande identitet aktivt ska motarbetas (jfr Skolverket 2011:5). Av denna anledning är det viktigt att skolan arbetar med att uppmärksamma rådande könsnormer för att därigenom kunna påverka negativa attityder mot kvinnors och hbtq-personers rättigheter.

Ett lyckosamt sätt att uppmärksamma könsnormer och motverka kränkningar kan vara att arbeta normkritiskt. Ett normkritiskt perspektiv handlar om att uppmärksamma vem som görs till norm och att rucka på invanda tankemönster (jfr Ericsson 2013:29f.). Då studien visar att respondenternas attityder till *hen* ofta bottnar i invanda föreställningar om kön, tror jag att normkritisk undervisning är fördelaktig. Även Skolverket (2009:98) rekommenderar normkritik och menar att det är en förutsättning för att kränkningar ska kunna motverkas.

Går det då att arbeta normkritiskt med *hen*? Det tror jag absolut. Kanske är normkritik till och med en förutsättning för att alla aspekter av *hen* ska förstås – inte

minst eftersom pronomenet kan uppfattas som snävt bundet med könspolitiska intentioner (jfr Lyngfelt 2013:238). Skolan skulle kunna använda *hen* som ett normkritiskt verktyg både för att problematisera den binära könsnormen och tala om maktbalansen mellan kvinnor och män i allmänhet och språklig sexism i synnerhet. Ett normkritiskt arbete med *hen* ryms också i svenskämnet, som syftar till att utmana elevernas tankesätt, utveckla deras förståelse för andra människors erfarenheter och öppna för nya perspektiv (jfr Skolverket 2011:160). Med detta inte sagt att målet med undervisningen ska vara att alla elever vill använda sig av *hen* – däremot att alla får kunskap om ordets språkliga och ideologiska innebörder samt visar respekt mot varandra oavsett om de vill pronominaliseras med *hen*, *hon* eller *han*.

I ovanstående fall åsyftas främst en metaanvändning av pronomenet *hen*. Att använda meta-*hen* i undervisningen medför alltså många vinster. Men kan svensklärare använda pronomenet *hen* referentiellt? Denna fråga kommer jag och mina kollegor att ställas inför i lärararbetet.

En vanlig uppfattning är att lärare ska vara så objektiva som möjligt och endast ge sina elever verktyg genom vilka de själva kan bilda egna uppfattningar i diverse frågor. Lärare förväntas alltså inte överföra sina egna ideologiska ståndpunkter på elever. Samtidigt är lärare viktiga socialisationsagenter som oundvikligen påverkar elevers språk, värderingar och attityder mot olika grupper (jfr Einarsson 2009:219).

Eftersom språkattityder påverkar hur vi anpassar oss till vår omgivning, är det viktigt att läraren undervisar eleverna i ett i samhället gångbart språk som överensstämmer med de allmänna rekommendationer som finns. Men svenskläraren ska också lära ut ett språk som inte osynliggör kvinnor och diskriminerar personer med blandat könsuttryck (jfr Regeringens prop. 2005/06:2; Skolverket 2011:5). Läraren kan därmed sägas ha en dubbel roll som innefattar att vara både en objektiv språkrådgivare och en subjektiv språkplanerare. Förhållandet är komplext och det finns kanske ingen enkel lösning på hur lärarens två uppgifter ska sammanflätas när det kommer till pronomenet *hen*. Å ena sidan – är det möjligt att använda *hen* referentiellt om skolan ska lära ut det offentliga språket (jfr Teleman 1979:109)? Å andra sidan – finns det ens något alternativ till *hen* om alla oavsett könsidentitet ska inkluderas i språket som används (jfr Wojahn 2013:364)? Här skulle det vara intressant med vidare forskning om hur lärare använder *hen* i undervisningen, huruvida

lärarnas egna attityder genomsyras i det språk de använder och om eleverna påverkas av detta.

Det brukar sägas att skolan speglar de förhållanden som råder i samhället, samtidigt som dessa förhållanden skapas och återskapas genom skolan (jfr Einarsson 2009:335). Enligt denna syn kan skolan påverka samhällsutvecklingen, och idag försöker detta styras genom skolans värdegrund (Skolverket 2011:5ff.). Men lärare måste medvetet välja vilka värden de framhåller genom språket. Vad gäller *hen* står lärare inför valet att antingen erkänna personer med könsöverskridande identiteter och inkludera dem i språket – eller att inte göra det. Här måste lärare fråga sig vilket samhälle och vilka värderingar som är eftersträvansvärda (jfr Teleman 1979:83).

Huruvida djupt rotade samhällsstrukturer, som den binära könsnormen och maktobalansen mellan kvinnor och män, kan förändras med det lilla ordet *hen* är visserligen tveksamt. Men enligt synen på språket som en aktiv skapare och förmedlare av kulturella föreställningar, blir också det språk som lärare använder medskapare av könsnormer (jfr Melander 2013:346; Edlund et al. 2007:203f; Ericsson 2013:24f.). Därför är det, menar jag, av största vikt att lärare funderar över det språk som de använder. Språket är trots allt ett maktmedel genom vilket lärare genomför skolans uppgifter så som de är formulerade i styrdokumentet (jfr Einarsson 2009:335). Förhoppningsvis kan en medvetenhet om det egna språkbruket, språkets makt och ett kritiskt perspektiv på könsnormer bidra till att lärare kan bemöta elever och deras attityder i enlighet med de värden som beskrivs i skolans värdegrund.

Oavsett vilka funktioner av *hen* som används, kan pronomenet onekligen bidra med många viktiga och nödvändiga, såväl språkliga som könspolitiska, infallsvinklar på värdegrunden och svenskundervisningen. Därför skulle jag, precis som en av eleverna, avslutningsvis vilja utropa: Hurra för *hen*!

Litteraturförteckning

- Bijvoet, Ellen (2013). Attityder till språk. I: Eva Sundgren (red). *Sociolingvistik*. Andra upplagan. S. 122–133. Stockholm: Liber.
- Cederskog, Georg (2012). Det lilla ordet med den stora laddningen. *Dagens Nyheter*, 2012-09-15. <<http://www.dn.se/kultur-noje/det-lilla-ordet-med-den-stora-laddningen/>>. Hämtad 2014-11-16.
- Dunås, Rolf (1966). Han eller hon. *Uppsala Nya Tidning*, 1966-11-30. Återgiven på: <<http://www.feminism.nu/det-radikalfeministiska-hen/>>. Hämtad 2014-11-16.
- Edlund, Ann-Catrine, Erson, Eva & Milles, Karin (2007). *Språk och kön*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Einarsson, Jan (2009). *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Ericsson, Stina (2013). Normkritisk högskolepedagogik i svenska språket. I: Henrik Hegander & Martin Stigmar (red.). *Universitetspedagogik i praktiken. Sexton lärartexter om pedagogisk utveckling*. Linnaeus University: Universitetspedagogiska enheten. S. 24–30. <<http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:668129/FULLTEXT01.pdf>>. Hämtad 2014-12-01.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2012). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Fjärde upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Hagel, AnnChristin (2014). Varthän bär hen? Om bruk av och attityder till könsneutrala pronomen. (Kandidatuppsats.) Luleå: Institutionen för konst, kommunikation och lärande, Luleå tekniska universitet. <<http://pure.ltu.se/portal/files/9445-7908/LTU-EX-2014-92307035.pdf>> Hämtad 2014-12-08.
- Hirdman, Yvonne (1988). Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Kvinnovetenskaplig tidsskrift*, 1988(3). <<http://ub016045.ub.gu.se/ojs/index.php/tgv/article/viewFile/1490/1303>>. Hämtad 2014-11-24.

- Henriksson, Anneli (2010). Normativt uppror? Bruk och attityder till hen som könsneutralt pronomen (Kandidatuppsats). Stockholm: Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet. <<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:52-8068/FULLTEXT01.pdf>>. Hämtad 2014-11-07.
- Ledin, Per & Lyngfelt, Benjamin (2013). Olika hen-syn. Om bruket av hen i bloggar, tidningstexter och studentuppsatser. *Språk & Stil* 23. S. 141–174. <http://www.svenska.gu.se/digitalAssets/1471/1471447_141_ledin-lyngfelt.pdf>. Hämtad 2014-11-07.
- Lundqvist, Jesper & Johansson, Bettina (2012). *Kivi och monsterhund*. Linköping: Olika förlag.
- Lyngfelt, Benjamin (2013). Språkråd och deras kontext. Om normering av språkbruk och attityder. I: Gunnar Berg, Rhonwen Bowen & Mats Mobärg (ed.). *Language, Football – and All That Jazz. A Festschrift for Sölve Ohlander*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. S. 231–247.
- Magnusson, Örjan (2014). Hen med i Akademiens ordlista. *SVT Nyheter*, 2014-07-30. <<http://www.svt.se/kultur/hen-med-i-akademins-ordlista>>. Hämtad 2014-11-25.
- Melander, Björn (2013). Språkpolitik och språkvård. I: Eva Sundgren (red.). *Sociolinguistik*. Andra upplagan. S.325–349. Stockholm: Liber.
- Milles, Karin (2008). *Jämställt språk. En handbok i att skriva och tala jämställt*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Milles, Karin (2011). Feminist language planning in Sweden. *Current Issues in Language Planning*, 12(1). S. 21–33. <<http://dx.doi.org/10.1080/14664208.2011.541388>>. Hämtad 2014-11-14.
- Milles, Karin, Salmson, Karin & Tomicic, Marie (2012). Det behövs ett nytt ord i svenska språket. *Svenska dagbladet*, 2012-01-20. <http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/det-behovs-ett-nytt-ord-i-svenska-spraket_6784859.svd>. Hämtad 2014-11-06.
- Milles, Karin (2013). En öppning i en sluten ordklass. Den nya användningen av pronomenet hen. I: *Språk & stil* 23. S. 107–140. <http://www.academia.edu/595-0057/En_%C3%B6ppning_i_en_sluten_ordklass_Den_nya_anv%C3%A4ndningen_av_pronomenet_hen> Hämtad 2014-12-30.

- Norlander, Anne Sofie (2014). Attityder till hen hos elever och lärare på gymnasiet (Kandidatuppsats). Gävle: Akademin för utbildning och ekonomi, Högskolan i Gävle. <<http://hig.diva-portal.org/smash/get/diva2:724206/FULLTEXT01.pdf>>. Hämtad 2014-11-04.
- Olsson, Lova (2012). Sabuni ser inga nackdelar med ordet hen. *Svenska Dagbladet*, 2012-03-03. <<http://blog.svd.se/politikdirekt/2012/03/sabuni-ser-inga-nackdelar-med-ordet-hen/>>. Hämtad 2014-11-25.
- P3 Nyheter (2014). ”Hen” med i nya ordlistan. *Sveriges Radio*, 2014-07-29. <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1646&artikel=5924812>>. Hämtad 2014-12-01.
- Regeringens prop. 2005/06:2. *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik*. <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Basta-spraket---en-samlad-sven_GT032/?text=true>. Hämtad 2014-11-27.
- Rehn, Per Anders (2014). Nya jämställdhetsministern gillar ordet hen. *Sveriges Radio*, 2014-10-03. <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1646&artikel=5982400>>. Hämtad 2014-11-25.
- Sahl Johansson, Henrik (2014). ”Jag anser att det skymmer kvinnokönet”. *Svenska Dagbladet*, 2014-07-30. <http://www.svd.se/kultur/saol-ingen-censurerande-instans_3784668.svd>. Hämtad 2014-11-16.
- Skolverket (2009). Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier. Rapport 2009:326. <<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2164>>. Hämtad 2014-12-01.
- Skolverket (2011). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011. Lgy 11*. <<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2705>>. Hämtad 2014-12-01.
- Språkrådet (2014). *Hur skriver jag könsneutralt?* <<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/sprakradgivning/aktuellt-sprakrad/granskade-rad/2014-04-30-hur-skriver-jag-konsneutralt.html>>. Hämtad 2014-11-10.
- Språkrådet (2013). *Pronomenet hen*. <<http://www.sprakochfolkminnen.se/download/18.4aec91b214565240e191148/1398839699856/pronomenet-hen.pdf>>. Hämtad 2014-11-10.

- Svenska språknämnden (2011). *Språkriktighetsboken*. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts.
- Teleman, Ulf (1979). *Språkrätt. Om skolans språknormer och samhällets*. Lund: Liber.
- Wojahn, Daniel (2013). De personliga pronomenens makt. En studie av hur pronomen styr våra föreställningar om personer. I: *Svenskans beskrivning 32*. Karlstad: Karlstads universitet. S. 356–367.

Hej!

Jag heter Anna och pluggar till lärare på Göteborgs universitet. Just nu håller jag på med ett specialarbete i svenska som ska handla om språkförändring. Närmare bestämt tittar jag på hur gymnasieelever ställer sig till pronomenet *hen*, som ibland används istället för *hon*, *han*, *den* och *det*.

För att undersöka detta har jag utformat en enkät som jag gärna vill att du besvarar. Det är frivilligt att ställa upp i denna undersökning, men jag skulle bli jätteglad om du vill hjälpa mig! Du som ställer upp är självklart helt anonym.

Tack på förhand!
Anna

Innan enkäten börjar, skulle jag vilja be dig att fylla i följande uppgifter:

Ålder:

Kön:

Inriktning på gymnasieutbildning:

ENKÄTUNDERSÖKNING

Del 1

Skulle du – i skriftspråk – kunna tänka dig att använda pronomenet *hen* så som det används i följande exempel?

Välj ett av svarsalternativen JA, KANSKE eller NEJ genom att sätta ett kryss i motsvarande ruta. Fundera inte för länge på varje fråga. Gå på din spontana känsla!

	JA	KANSKE	NEJ
1 Brevbäraren har inte kommit än. Var är <i>hen</i> ?	☐	☐	☐
2 Läraren sa att <i>hen</i> var nöjd med mitt arbete.	☐	☐	☐
3 Adam tränar basket varje dag, för <i>hen</i> vill bli proffs.	☐	☐	☐
4 Om någon vill röka, får <i>hen</i> göra det på balkongen.	☐	☐	☐
5 Patienten kan bli arg om <i>hen</i> inte får tillräcklig information.	☐	☐	☐
6 Bebisen skulle ha fötts förra veckan, men <i>hen</i> verkar vilja stanna i magen.	☐	☐	☐
7 Jag vill att mitt barn ska vara anonymt, så ingen känner igen <i>hen</i> i den här diskussionen.	☐	☐	☐
8 Maria känner sig inte som en hon och trivs med att kalla sig själv för <i>hen</i> .	☐	☐	☐
9 Om någon har en förklaring, så kan väl <i>hen</i> berätta för oss.	☐	☐	☐
10 Ett barn formas av miljön som <i>hen</i> växer upp i.	☐	☐	☐

Eventuella kommentarer:

OBS! Enkäten fortsätter på nästa sida.

Del 2

Besvara följande frågor med JA eller NEJ genom att sätta ett kryss i motsvarande ruta.

	JA	NEJ
A. Har du någon gång använt pronomenet <i>hen</i> i skriftspråk i skolan?	☐	☐
B. Har du någon gång använt pronomenet <i>hen</i> i skriftspråk utanför skolan?	☐	☐
C. Tycker du att pronomenet <i>hen</i> behövs i svenska språket?	☐	☐

Om du svarat JA på fråga C: Varför?

Om du svarat NEJ på fråga C: Varför inte?

Eventuella kommentarer:

Tack för din hjälp!